

Світлана ПРОХОРОВСЬКА

*кандидат економічних наук, доцент, Західноукраїнський національний університет,
Тернопіль, Україна, svetater1507@ukr.net
ORCID ID: 0000-0002-1444-8207*

Галина КУЛИНА

*кандидат економічних наук, доцент, Західноукраїнський національний університет,
Тернопіль, Україна, gkulyna@gmail.com
ORCID ID: 0000-0001-7035-315X*

Микола СТЕЦЬКО

*доктор економічних наук, доцент, Західноукраїнський національний університет,
Тернопіль, Україна, nsteco6691@gmail.com
ORCID ID: 0000-0002-7728-9178*

РЕФОРМУВАННЯ СИСТЕМИ СОЦІАЛЬНОГО СТРАХУВАННЯ В УКРАЇНІ: ПРОБЛЕМНІ АСПЕКТИ ТА КЛЮЧОВІ ЗАВДАННЯ

Вступ. В умовах сьогодення перед Україною гостро постало питання гарантування належного рівня соціального забезпечення своїх громадян на фоні їх зубожіння та масового переміщення, стрімкого зростання цін та кількості тих, хто втратив роботу і житло. Важливою компонентою системи соціального захисту населення є соціальне страхування. Саме воно передбачає отримання застрахованими особами різних соціальних виплат у разі настання певних негативних подій, спричинених соціальними ризиками. У цьому контексті актуалізується питання підвищення ефективності функціонування й дієвості системи соціального страхування в рамках оцінки проблемних аспектів та ключових завдань подальшого її реформування.

Мета – проаналізувати основні засади реформування системи соціального страхування в Україні у контексті покращення рівня життя населення та убезпечення його від нових соціальних потрясінь і загроз. Виявити проблемні аспекти, які супроводжують означені зміни. Окреслити перспективні напрямки подальшого удосконалення вітчизняної системи соціального страхування для гарантування кожній застрахованій особі ефективного страхового захисту та достойного фінансового забезпечення й підтримки.

Результати. З'ясовано, що соціальне страхування є свідченням соціальності будь-якої держави, яка визнає домінантність соціальних цінностей, дбає про своїх громадян і дотримується задекларованих соціальних стандартів. Аргументовано, що соціальні виклики, які супроводжують суспільні трансформації в країні, посилені АТО, пандемією та повномасштабною війною, обумовили потребу в ефективному соціальному забезпеченні громадян, підґрунтям якого є саме соціальне страхування. Показано, що за роки свого

існування система соціального страхування зазнала чимало змін. Здійснено критичний аналіз основних реформ, які більшою мірою торкнулися сфери пенсійного забезпечення населення та системи охорони здоров'я, реорганізації фондів соціального страхування. Доведено, що означені трансформації не дали бажаного результату, а соціальні проблеми лише збільшуються. Окреслено, що важливими детермінантами забезпечення ефективності подальшого реформування системи соціального страхування є: гнучкість й адаптивність системи, її здатність підлаштовуватись під умови сьогодення; забезпечення ефективного управління фінансовими ресурсами фондів соціального страхування, забезпечення їх бездефіцитності; системність проведення удосконалень та їх відповідність міжнародним стандартам і соціальним гарантіям; глибоке усвідомлення працівниками та роботодавцями необхідності вести трудову діяльність чесно та відкрито.

Висновки. За результатами дослідження констатовано, що основною організаційно-правовою формою соціального забезпечення є соціальне страхування в рамках підтримки та матеріального стимулювання економічно активних громадян і поліпшення фінансового становища незахищених верств населення. Перспективність реформування системи соціального страхування в Україні залежить від ефективної співпраці держави, роботодавців та працюючих осіб у форматі відкритого діалогу та соціальної відповідальності сторін за досягнення бажаного результату – підвищення рівня соціальних стандартів та якісного соціального захисту громадян, активізації трудової діяльності та подолання соціальних потрясінь.

Ключові слова: система загальнообов'язкового державного соціального страхування, соціальне страхування, пенсійне забезпечення, реформа, фонди соціального страхування.

Табл.: 2, рис.: 3, бібл.: 23.

Svitlana PROKHOROVSKA

Ph. D. (Economics), Assoc. Prof., West Ukrainian National University, Ternopil, Ukraine,
svetater1507@ukr.net
ORCID ID: 0000-0002-1444-8207

Halyna KULYNA

Ph. D. (Economics), Assoc. Prof., West Ukrainian National University, Ternopil, Ukraine,
gkulyna@gmail.com
ORCID ID: 0000-0001-7035-315X

Mykola STETSKO

Dr. Sc. (Economics), Assoc. Prof., West Ukrainian National University, Ternopil, Ukraine,
nsteco6691@gmail.com
ORCID ID: 0000-0002-7728-9178

REFORMING THE SOCIAL INSURANCE SYSTEM IN UKRAINE: PROBLEM ASPECTS AND KEY TASKS

Introduction. In modern conditions, Ukraine faced the issue of ensuring an adequate level of social protection of citizens against the background of their impoverishment and mass resettlement, as well as the rapid increase in prices and the number of those who lost their jobs and housing. Social insurance is an important component of the social protection system. It provides for the receipt by insured persons of various types of social benefits in the event of the occur-

rence of certain negative events caused by social risks. In this context, the question of increasing the effectiveness of the functioning of the social insurance system within the framework of the assessment of problematic aspects and key tasks of its further reform is brought up to date.

The purpose of the article is a comprehensive analysis of the main principles of reforming the social insurance system in Ukraine in order to raise the standard of living of the population and protect it from new social upheavals and threats; identification of problematic aspects that accompany the specified changes; outlining promising directions for further improvement of the national social insurance system to ensure effective insurance protection and decent financial support for each insured person.

Results. It has been established that social insurance is evidence of the sociality of any state that recognizes the supremacy of social values, cares for its citizens and adheres to declared social standards. It is argued that social challenges accompanying social transformations in the country, intensified by ATO, a pandemic and a full-scale war, necessitated the need for effective social security of citizens, the basis of which is social insurance itself. It is shown that the social insurance system has undergone many changes over the years of its existence. A critical analysis of the main reforms, which most affected the sphere of pension provision of the population and the health care system, reorganization of social insurance funds, was carried out. It has been proven that this transformation did not give the desired result, and social problems are only increasing. It is indicated that the important determinants of ensuring the effectiveness of the further reform of the social insurance system are: flexibility and adaptability of the system, its ability to adapt to the conditions of today; ensuring effective management of financial resources of social insurance funds, ensuring their non-deficit; systematic implementation of improvements and their compliance with international standards and social guarantees; deep awareness by employees and employers of the need to conduct labor activities honestly and openly.

Conclusions. According to the results of the study, it was established that the main organizational and legal form of social security is social insurance within the framework of support and material stimulation of economically active citizens and improvement of the material situation of vulnerable population groups. The prospect of reforming the social insurance system in Ukraine depends on the effective cooperation of the state, employers and employees in the form of open dialogue and social responsibility of the parties to achieve the desired result – raising the level of social standards and high-quality social protection of citizens, intensification of labor activity and overcoming social upheavals.

Keywords: system of mandatory state social insurance, social insurance, pension provision, reform, social insurance funds.

JEL Classification: G23; H55; I38; J28; J65.

Постановка проблеми. Розбудова України як держави громадянського суспільства відбувається із чітким окресленням її соціальної зорієнтованості. Адже в ст. 3 Конституції України визначено, що: “Людина, її життя і здоров’я, честь і гід-

ність, недоторканність і безпека визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю” [7]. Тим самим держава взяла на себе обов’язок дбати та матеріально підтримувати незахищені верстви населення, гарантувати соціальну безпеку соціуму та

створювати умови для реалізації кожною людиною своїх соціальних прав.

В умовах воєнного стану забезпечення державою означених основоположних соціальних цінностей набуває особливого значення. Потреба в якісному й ефективно-му вирішенні соціально значущих проблем різних категорій населення вимагає реалізації ефективної соціальної політики щодо формування більш гнучкої та універсальної системи соціального захисту громадян від все нових викликів і загроз, переосмислення основних засад їх державної підтримки та соціальної адаптації до нових реалій. Системні зрушення у цьому контексті найбільшою мірою торкнулися соціального страхування, яке пройшло тривалий шлях модернізації і на сьогодні знову перебуває у фокусі змін. Це пов'язано із тим, що соціальне страхування характеризується адаптивністю до мінливих умов розвитку суспільства і залишається важливою компонентою соціальної економіки нашої країни. Більше того, незважаючи на структурну перебудову вітчизняної системи соціального страхування, на сьогодні її потенціал не відповідає новим реаліям і масштабам для забезпечення належного рівня соціального захисту населення.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вагомий внесок у дослідження проблематики функціонування та перспектив розвитку системи соціального страхування, пенсійного забезпечення населення та особливостей діяльності загальнодержавних позабюджетних фондів зробили такі вітчизняні науковці як: А. Булигіна [1], Д. Загорська [1], О. Західна [4], М. Марич [9], І. Нечаєва [10], Л. Осіпова [11], П. Отт [22], О. Піхоцька [13], Т. Салькова [20], В. Тулянцева [21], Л. Шеремета [4] та ін. Віддаючи належне існуючим напрацюванням та не применшуючи їх вагомості, слід акцентувати увагу на комплексному аналізі основних напрямків

реформування системи соціального страхування в Україні, які пов'язані з удосконаленням його нормативно-правового регулювання, оптимізацією структурних компонентів, підвищенням ролі недержавного пенсійного страхування, посиленням адресного спрямування та фінансового забезпечення тощо, для оцінки прогалин та визначення можливостей у майбутньому.

Метою статті є комплексний аналіз основних засад реформування системи соціального страхування в Україні у контексті покращення рівня життя населення та убезпечення його від все нових соціальних потрясінь і загроз; виявлення проблемних аспектів, які супроводжують означені зміни; окреслення перспективних напрямів подальшого удосконалення вітчизняної системи соціального страхування для гарантування кожній застрахованій особі ефективного страхового захисту та достойного фінансового забезпечення й підтримки.

Виклад основного матеріалу дослідження. Соціальне страхування стало невід'ємною детермінантою розвитку будь-якої держави, для якої першочергово стоїть завдання соціалізації економічних процесів, підтримки та матеріального стимулювання економічно активних громадян, забезпечення фінансового благополуччя незахищених верств населення. Воно є "...механізмом співпраці, спрямованим на надання допомоги застрахованим особам на обов'язковій основі в разі безробіття, хвороби й інших непередбачених обставин з метою забезпечення мінімального рівня життя за рахунок фонду, створеного з тристоронніх внесків працівників, роботодавців і держави" [23]. Як організаційно-правова форма соціального забезпечення соціальне страхування є універсальним способом захисту населення від різних труднощів і соціальних потрясінь, запорукою збереження і розвитку трудового потенціалу держави.

В рамках загальнообов'язкової дії воно гарантує рівність кожної людини у забезпеченні її соціально-економічних прав. Це, передусім, стосується права на працю або матеріальне забезпечення у разі втрати працездатності чи місця роботи, припинення трудової діяльності у зв'язку із виходом на пенсію тощо. На думку М. Марича: "За рахунок організації соціального страхування суспільство отримало можливість здійснювати компенсацію соціальних ризиків шляхом перерозподілу частини національного доходу між окремими групами населення в автономному від інших перерозподільних режимів із урахуванням міри соціального ризику та розмірів трудової участі кожного члена суспільства в формуванні національного доходу" [9, с. 7].

Пройшовши тривалу історію свого становлення, на сьогодні соціальне страхування трансформувалось у складне системне утворення, яке засвідчує визнання державою загальнолюдських цінностей і утвердження високих стандартів якості життя населення та соціальної відповідальності кожного. Система соціального страхування "ставить за мету створення загальнонаціональної організації взаємодопомоги обов'язкового характеру, яка зможе діяти доволі ефективно лише в тому випадку, якщо вона буде всеосяжною як з погляду охоплення нею населення, так і з погляду покриття ризиків" [11, с. 79].

У вітчизняних умовах сформувалася доволі розгалужена система соціального страхування, що реалізується у двох формах – обов'язковій та добровільній. Так, система загальнообов'язкового державного соціального страхування охоплює пенсійне страхування, страхування у зв'язку з тимчасовою втратою працездатності, медичне страхування, страхування від нещасного випадку на виробництві та професійного захворювання, які спричинили втра-

ту працездатності, страхування на випадок безробіття та інші види страхування, передбачені законодавством [12]. Реалізація означених видів страхового захисту населення відбувається через фонди соціального страхування – Пенсійний фонд України, Фонд соціального страхування України та Фонд загальнообов'язкового державного соціального страхування України на випадок безробіття. Також кожен охочий може набути і додаткового страхового захисту, який пропонують страхові компанії, недержавні пенсійні фонди та інші надавачі соціальних послуг.

Водночас реалії сьогодення показують, що діюча система загальнообов'язкового державного соціального страхування в Україні не в змозі забезпечити якісний рівень соціального захисту населення через перманентне збільшення чисельності тих категорій громадян, які опинилися за межею бідності або ж втратили роботу. Все це зумовлено, насамперед, пандемією COVID-19 та карантинними обмеженнями, які призвели до безнастанної соціальної напруженості в соціумі та економічних потрясінь глобального масштабу, неможливості отримувати відповідні соціальні послуги, вести активне соціальне життя. Зокрема, у 2019 р. рівень безробіття в Україні становив 8,6%, а в 2020 р. збільшився до 9,9%. У 2021 р. значення аналізованого показника становило 10,3% [19].

Ще більшим випробуванням для нашої країни стала російська агресія та повномасштабна війна, що завдало потужного удару по економіці і поглибило існуючі проблеми у соціальній сфері. Скорочення чисельності і старіння населення, стрімке деформування соціального складу суспільства, розділення та руйнування сімей, пошкодження та знищення соціальної інфраструктури та житла на сьогодні відносимо до найвагоміших викликів і загроз соціаль-

ної сфери, подолання яких покладається на державу та потребує все більших обсягів фінансових ресурсів. Безумовно, деякі з означених проблем соціального характеру виникли задовго до пандемії та повномасштабної війни в країні і більшою мірою стосувалися пенсійного забезпечення громадян та страхової медицини. Тому вітчизняна система соціального страхування за роки існування зазнала чимало змін в результаті проведення інституційних реформ, спрямованих на удосконалення її структурних елементів.

Беззаперечним є той факт, що пенсійне забезпечення громадян перебуває в авангарді соціальних трансформацій, які проводять з метою модернізації системи соціального страхування. Воно зазнало чи не найбільшої кількості модифікацій з моменту свого створення та функціонування, адже зачіпає інтереси кожної людини та є одним із її фундаментальних соціальних прав. Найважливішими удосконаленнями пенсійного забезпечення населення в Україні стали:

- 1) реформа 2004 р., за якої відбулося:
 - формування трирівневої пенсійної системи відповідно до міжнародних стандартів і практики високорозвинених країн. Цьому послужило прийняття 9 липня 2003 р. Закону України “Про загальнообов’язкове державне пенсійне страхування” № 1058-IV та Закону України “Про недержавне пенсійне забезпечення” № 1057-IV. Як результат, забезпечено перехід від пенсійного забезпечення населення до системи пенсійного страхування;
 - встановлення нового механізму залежності розміру пенсії від тривалості страхового стажу та розміру заробітку (обчислення страхового стажу із введенням коефіцієнта страхового стажу, а також заробітку для нарахування пенсії з урахуванням коефіцієнта заробітної плати, зняття максимального обмежен-

ня розміру пенсій), а також нарахування пенсій на підставі даних системи персоніфікованого обліку [20, с. 129];

- поділ пенсійних програм за джерелами їх фінансування та проведення виплат соціальних пенсій через систему державної соціальної допомоги.

2) прийняття Закону України “Про заходи щодо законодавчого забезпечення реформування пенсійної системи” № 3668-VI від 8.07.2011 р., яким забезпечувались:

- на загальних підставах: підвищення пенсійного віку для жінок до 60 років із одночасним нарощенням мінімального страхового стажу для одержання пенсії за віком, незалежно від гендерної належності, на 10 років (із 5 до 15 років); обмеження максимального розміру пенсії десятима прожитковими мінімумами доходів громадян, визначених для непрацездатних осіб; збільшення необхідного страхового стажу для призначення пенсії за віком для жінок у мінімальному розмірі з 20 до 30 років і для чоловіків – з 25 до 35 років;
- у частині призначення спеціальних пенсій: збільшення для чоловіків-державних службовців пенсійного віку до 62 років; скорочення бази для нарахування спеціальних пенсій з 90% до 80%, а згодом і до 70%, і нарощення тривалості періоду, на основі якого проводиться обчислення заробітку під час призначення спеціальних пенсій з 24 до 60 місяців.

Наступні удосконалення нормативно-правового забезпечення пенсійного страхування громадян в Україні лише посилили курс на уніфікацію та забезпечення єдності в правовому регламентуванні пенсійних відносин. Тим не менше, у фінансовому плані окреслені заходи не сприяли скороченню видаткової частини Пенсійного фонду України і нівелюванню при цьому дефіциту його бюджету.

3) прийняття Закону України “Про внесення змін до деяких законодавчих актів щодо підвищення пенсій” № 2148-VIII від 3.10.2017 р., яким закріплено єдиний підхід для призначення пенсій, починаючи з 1 січня 2018 р. Більше того, проведено новелізацію (перерахунок) пенсій для їх захисту від інфляції, знову збільшено пенсійний вік до 63 і 65 років (це стосується тих осіб, які не мають необхідного страхового стажу на момент виходу на пенсію), знижено коефіцієнт вартості одного року стажу для призначення пенсій з 1,35% до 1%, скасовано спеціальні пільги для чиновників тощо. Відтак, у 2028 р. особи, які досягли 60-го віку, зможуть вийти на пенсію за умови наявності 35 років страхового стажу, особи віком 63 роки – 25–35 років страхового стажу, а особи віком 65 років – 15–25 років страхового стажу. Варто наголосити, що в Україні, порівняно з іншими країнами, нижчий вік виходу на пенсію. Так, у Великій Британії він становить 66 років як для чоловіків, так і для жінок; в Австралії та Ірландії – 67 років; у Польщі для чоловіків – 67 років, а для жінок – 60 років; у Данії, Німеччині, США та Угорщині – 65 років; у Фінляндії та Японії – 63 роки [4, с. 20; 22].

Незважаючи на певні досягнення у проведених реформаціях, головне вони так і не змогли забезпечити – рівень пенсійного забезпечення громадян-пенсіонерів не наблизився до європейських стандартів, а бюджет Пенсійного фонду України залишився незбалансованим. Так, розмір пенсійних виплат, які отримують пенсіонери в Україні, перебуває на низькому рівні (табл. 1).

Як свідчать дані табл. 1, в Україні за аналізований період скорочувалася питома вага осіб, які отримували пенсійні виплати у розмірі до 2000 грн. Зокрема, станом на 1 липня 2020 р. їх чисельність налічувала 1917,5 тис. осіб, а станом на 1 липня 2022 р. – 71,1 тис. осіб (тобто на 1846,4 тис. осіб або 96,3% менше). Водночас середній розмір пенсійної виплати знизився з 1389,1 грн до 1182,4 грн, а 42,7% пенсіонерів одержували середній розмір пенсійних виплат в обсязі 2403,4 грн. У цілому помітно позитивну тенденцію до зростання як кількості, так і питомої ваги пенсіонерів, в яких збільшувався середній розмір пенсійних виплат. Разом із тим, їх величина не для усіх з окресленої категорії населення є достатньою для забезпечення мінімально необхідних засобів до

Таблиця 1

Структура пенсіонерів за розміром пенсійної виплати та середній розмір пенсійної виплати в Україні станом на 1 липня 2020–2022 рр.*

Розмір пенсійної виплати, грн	Чисельність пенсіонерів усіх категорій, тис. осіб			Питома вага в загальній чисельності, %			Середній розмір пенсійної виплати, грн		
	станом на 01.07.			станом на 01.07.			станом на 01.07.		
	2020 р.	2021 р.	2022 р.	2020 р.	2021 р.	2022 р.	2020 р.	2021 р.	2022 р.
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
понад 10000	332,6	433,9	707,5	2,9	3,9	6,6	13284,2	14026,2	14417,6
від 5001 до 10000	1277,2	1475,6	1993,3	11,4	13,5	18,5	6745,5	6740,8	6764,6
від 4001 до 5000	884,4	1017,0	1193,1	7,9	9,3	11,1	4449,1	4450,6	4449,4
від 3001 до 4000	1671,6	2130,8	2195,6	14,9	19,4	20,4	3450,3	3441,3	3482,7
від 2001 до 3000	5158,4	4195,3	4614,7	45,9	38,3	42,7	2348,3	2478,2	2403,4
до 2000	1917,5	1715,6	71,1	17,0	15,6	0,7	1389,1	1840,0	1182,4

* Складено на основі [2].

існування і суттєво різняться з аналогічними виплатами у інших країнах світу. Так, станом на 1 липня 2021 р. стандартна місячна пенсія за системою обов'язкового пенсійного страхування в старих федеральних землях Німеччини становить близько 1539 євро бруто, тоді як максимальна пенсія сягає 2961 євро. Середня державна пенсія на місяць в Іспанії становить 900 євро, в Данії – 13853 датських крон, в Австралії – 1975,2 австралійських долари. У Великобританії повна ставка нової державної пенсії, запровадженої з 2016 р., становить 740,6 фунтів стерлінгів [22].

Що стосується дефіциту бюджету ПФУ, то у 2019. р. він становив 14,03 млрд грн, у 2020 р. – 13,2 млрд грн, а у 2021 р. – 8,18 млрд грн [5]. Незважаючи на виражену тенденцію до зменшення величини дефіциту бюджету ПФУ, він залишається і надалі проблемою виконання покладених на нього зобов'язань, адже на його покриття використовують додатково залучені бюджетні ресурси.

Загалом викладене вище свідчить про певну несистемність проведених удосконалень, невідповідність механізму нарахування пенсії принципу справедливості. На думку А. Булигіної та Д. Загорської: “Подальший вектор реформування української пенсійної системи має два шляхи. Або абсолютна відмова від солідарної системи та “зрівняння” всіх за принципом “хто скільки заробив, той стільки отримав”, що стимулюватиме націю “заробити собі пенсію”. Або, все-таки, не відмова від першого рівня пенсійної системи, а його конструктивна зміна з урахуванням демографічних факторів та особливостей країни” [1, с. 164].

Наступні кроки в рамках осучаснення системи пенсійного страхування громадян мають бути спрямовані на:

- впровадження другого (нагромаджувального) рівня пенсійного страхування, оскільки досі в Україні діє лише пер-

ший (солідарна) та третій (апробація з 2024 р.);

- оптимізацію системи соціальних пільг та їх заміну на спеціальні пенсійні програми для тих працівників, котрі зайняті на роботах із шкідливими та важкими умовами праці. Також варто вимагати від роботодавців покращення умов праці задля недопущення травматизму й нещасних випадків та збільшення тривалості життя таких працівників;
- поліпшення механізму індексації пенсій задля скорочення бідності серед пенсіонерів.

Вирішенню проблем пенсійного забезпечення громадян в Україні сприятиме покращення демографічної ситуації в країні, створення нових робочих місць та детінізація заробітної плати. Так, за даними Державної служби зайнятості населення України, кількість вакансій різко скоротилася після 2020 р. і не в змозі забезпечити робочі місця зростаючій чисельності тих, хто її потребує (рис. 1).

Як свідчать дані рис. 1, якщо у 2018 р. кількість вакансій перевищувала чисельність безробітних (1114 тис. один. та 1064,2 тис. осіб), то вже у 2020 р. ситуація погіршилась – на одну вакансію претендувало 1,5 особи, а станом на 1 липня 2022 р. – майже 3 особи. Більше того, понад чверть економічно активного населення отримують “тіньові доходи”, а їх розмір сягає 20 млрд грн. У цьому контексті не викликає заперечень аргументація О. Західної та Л. Шеремети, що: “...створення ефективної та соціально справедливої системи взаємовідносин у сфері соціального забезпечення – спільна відповідальність органів пенсійного забезпечення та уряду” [4, с. 22]. Адже, як зазначають представники мікробізнесу, прийнятний рівень податкового навантаження для них не має перевищувати 20–25%, щоб вони були готові відійти від “тіньової зарплати”.

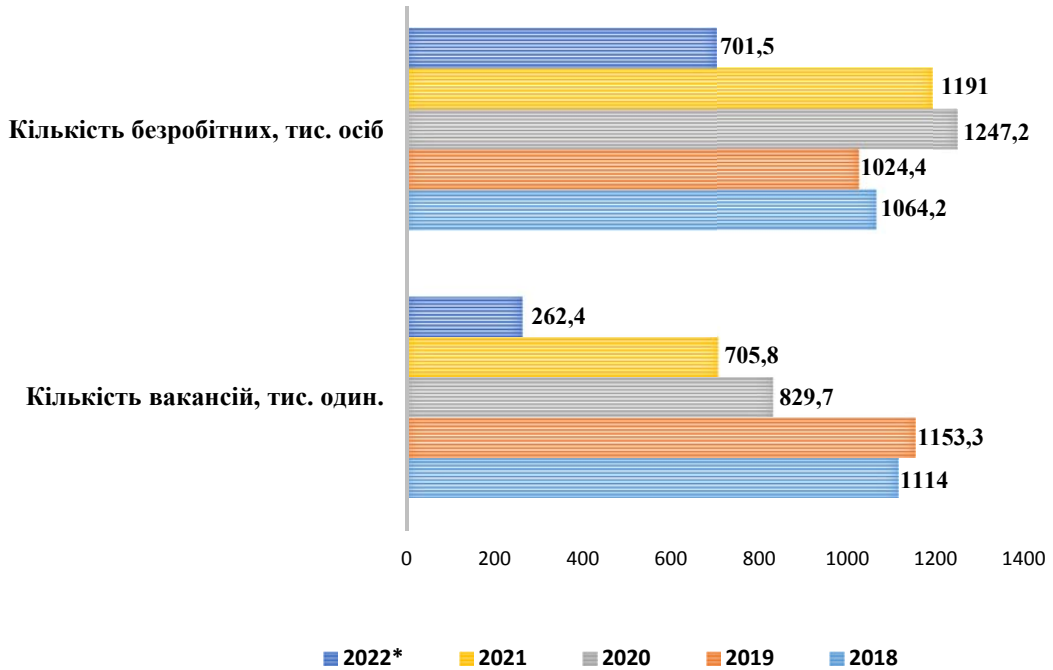

Рис. 1. Динаміка кількості безробітних та вакансій в Україні за 2018-2022 рр.**

* Дані станом на 1 липня 2022 р.

** Побудовано на основі [14].

Окрім системи пенсійного забезпечення, важливу роль відіграють й інші види соціального страхування як форма страхового захисту населення, що обумовило їх соціальне реформування. Так, важливим кроком у контексті модернізації системи соціального страхування та інституцій, через які воно реалізується, стало схвалення 28 грудня 2014 р. Верховною Радою України нової редакції Закону України "Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо реформування загальнообов'язкового державного соціального страхування та легалізації фонду оплати праці" № 77-VIII. Згідно з цим нормативно-правовим актом регламентовано утворення новочасного суб'єкта соціально-забезпечувальних відносин – Фонду соціального страхування шляхом об'єднання Фонду соціального страхування від нещасних випадків на виробництві та професійних

захворювань та Фонду соціального страхування з тимчасової втрати працездатності (повноцінно Фонд соціального страхування України почав функціонувати з 1 серпня 2017 р.). Передбачалося, що таке злиття сприятиме підвищенню ефективності управління системою соціального страхування за рахунок отримання страхового захисту від різних ризиків в одній установі та оптимізації використання фінансових і людських ресурсів шляхом скорочення адміністративних витратків.

Водночас, як зауважує В. Тулянцева: "Фонд соціального страхування України до 1 січня 2018 р., незважаючи на його юридичне створення, взагалі не відображався у звітній документації як суб'єкт, бюджет якого формується за рахунок єдиного соціального внеску" [21, с. 157]. З цього випливає, що налагодження ефективної роботи означеного фонду тривало майже три роки

до моменту, поки він почав реально діяти. Також В. Тулянцева відзначила інші недоліки здійснених державних трансформацій стосовно процесу проведеної реорганізації:

- 1) невідповідність організаційних структур двох реформованих фондів одна одній;
- 2) відсутність будь-яких можливостей провести інвентаризацію майна в Донецькій і Луганській областях та в Автономній Республіці Крим, що унеможлиблює складення передавальних актів та проведення повноцінної реорганізації загалом [21, с. 152].

В сьогочасних умовах основними викликами функціонування означеного державного цільового фонду залишаються:

- 1) низький рівень соціальних гарантій, що унеможлиблює підвищення обсягів його фінансового забезпечення відповідно до нових реалій і потреб, адже основним джерелом доходів фонду є відрахування єдиного соціального внеску у розмірі 9,5727% від обсягу надходжень. Динаміку надходження єдиного соціального внеску за 2016 р. – 9 міс. 2022 р. подано на рис. 2.

Дані рис. 2 свідчать, що обсяги надходження зростають доволі повільними темпами. Зважаючи на скорочення економічної активності після пандемії та в умовах війни, спостерігається перманентна затримка фінансування соціальних виплат Фондом;

- 2) наявність тіньового сектору заробітної плати і тіньової зайнятості через відсутність зацікавленості громадян і найманих працівників у забезпеченні для себе належного рівня страхового захисту у випадку втрати працездатності чи роботи, або ж виходу на пенсію тощо.

Все це обумовило подальше реформування фондів соціального страхування, яке закріплене новим Законом України “Про внесення змін до Закону України “Про загальнообов’язкове державне соціальне страхування” та Закону України “Про загальнообов’язкове державне пенсійне страхування” № 2620-IX від 21 вересня 2022 р. [15]. Зміни торкнулись ПФУ та ФССУ у контексті ліквідації останнього. Таким чином, уповноваженим органом в системі загальнообов’язкового державного соціального страхування у зв’язку з тимчасовою втратою непрацездатності та від нещасного випадку є Пенсійний фонд України, перед яким з 1 січня 2023 р. поставлено наступні завдання:

- 1) реалізація державної політики у сферах соціального страхування;
- 2) здійснення страхових виплат та надання соціальних послуг відповідно до чинного законодавства;
- 3) профілактика нещасних випадків;

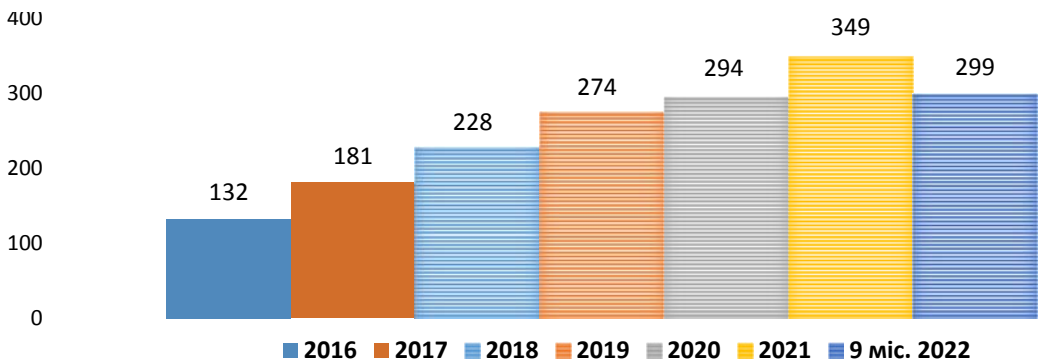

Рис. 2. Динаміка надходжень ЄСВ за 2016 р. – 9 місяців 2022 року, млрд грн*

* Побудовано на основі [3].

4) проведення перевірки обґрунтованості видачі, продовження листків непрацездатності і документів, що є підставою для їх формування, на базі інформації з електронних систем та реєстрів;

5) здійснення контролю за використанням страховальниками та застрахованими особами страхових коштів [15].

Передбачається, що такий крок дасть змогу зміцнити фінансову стійкість та модернізувати надання страхових виплат в системі державного соціального страхування за рахунок:

- покращення адміністрування в системі загальнообов'язкового державного соціального страхування працюючих громадян за рахунок оптимізації (об'єднання) адміністративних структур управління. Тим самим ставиться за мету скоротити видатки на їх утримання та удосконалити виконання ключових функцій зі здійснення виплат. У цьому контексті значимо, що динаміка адміністративних витрат вітчизняних державних цільових

фондів за 2016–2021 рр. демонструвала зростання (рис. 3).

Так, за аналізований період адміністративні витрати Пенсійного фонду України зросли у 2,3 раза, Фонду загальнообов'язкового державного соціального страхування України на випадок безробіття – у 2,6 раза. Найменше зростання становили адміністративні витрати Фонду соціального страхування України – 1,5 раза. Більше того, у структурі витрат означених фондів превалюють витрати на оплату праці. Зважаючи на це, необхідно переглянути обсяги та структуру адміністративних витрат не лише ПФУ після його об'єднання з ФССУ, а й Фонду загальнообов'язкового державного соціального страхування України на випадок безробіття на момент їх оптимізації;

- перехід на єдину систему управління коштами та інформаційну систему;
- посилення державного контролю за використанням коштів системи соціального страхування.

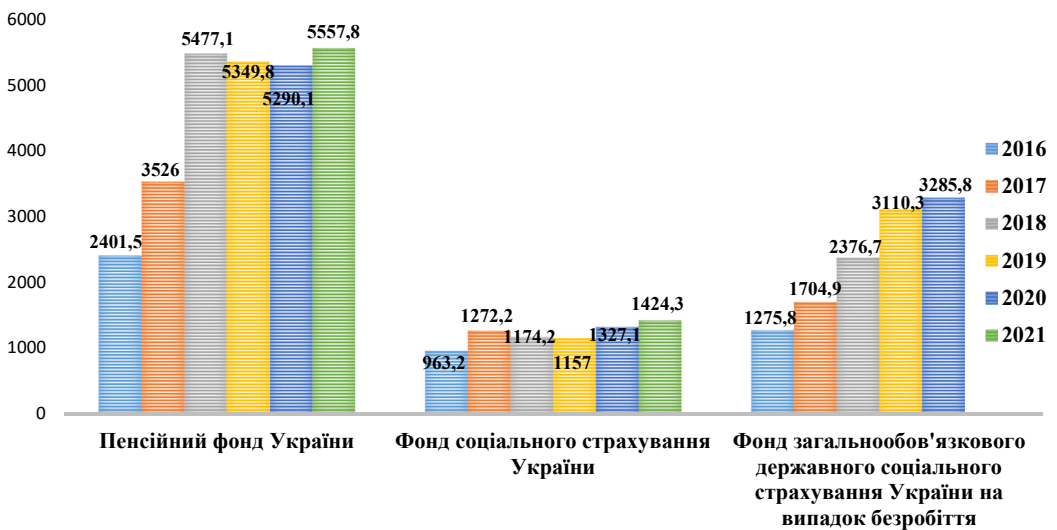

Рис. 2. Динаміка адміністративних витрат фондів соціального страхування за 2016–2021 рр., млн грн*

*Побудовано на основі [5-6; 10; 17].

Реформа системи охорони здоров'я, яка розпочалася у 2017 р., кардинально змінила підхід до фінансування означеної сфери та лікувально-профілактичних закладів, що є визначальним в питанні медичного страхування громадян та підготовки до впровадження страхової медицини. Передувало цьому прийняття Закону України "Про державні фінансові гарантії надання медичних послуг та лікарських засобів" № 2168-VIII від 19 жовтня 2017 р., Концепції розвитку системи громадського здоров'я (Розпорядження КМУ № 1002-р від 30 листопада 2016 р.) та плану заходів щодо її реалізації (Розпорядження КМУ від 18 серпня 2017 р. № 560-р).

Загалом медична реформа передбачала наступне:

1) утворення нового органу виконавчої влади – Національної служби охорони здоров'я, яка відповідатиме за закупівлю медичних послуг;

2) фінансування медичних послуг за зверненням громадян на підставі укладеної декларації з лікарем;

3) чітке формулювання переліку видів та обсягів медичної допомоги й необхідних медикаментів, які включаються в програму медичних гарантій і фінансуються з Державного бюджету України. При цьому зазначено, що перелік таких гарантій має щорічно встановлювати Уряд і затверджувати Верховна Рада України. Так, 1 квітня 2020 р. в Україні почала діяти перша Програма медичних гарантій, а фінансування видатків та обсягів медичної допомоги й необхідних медикаментів відбулося через бюджетну програму "Реалізація програми державних гарантій медичного обслуговування населення" (табл. 2).

Дані табл. 2 свідчать, що пандемія, яка охопила країну, обумовила внесення коректив у програму державних гарантій медичного обслуговування населен-

ня та включення до неї медичних послуг, пов'язаних з наданням медичної допомоги пацієнтам з гострою респіраторною хворобою COVID-19, спричиненою коронавірусом SARS-CoV-2. Це зумовило зменшення видатків на оплату медичних послуг первинної медичної допомоги та відшкодування вартості лікарських засобів і їх спрямування на фінансування вищеозначених цілей. У 2021 р. фінансування Програми медичних гарантій заплановано в обсязі 123,5 млрд грн, а в 2022 р. – в розмірі 157,5 млрд грн. Водночас забезпечення надання якісних медичних послуг і допомоги за умов обмеженості бюджетних ресурсів не можливе, що обумовлює потребу залучення коштів з інших джерел;

4) запровадження урядової програми реімбурсації вартості ліків "Доступні ліки", яка передбачає не тільки відшкодування вартості деяких основних типів ліків (від серцево-судинних захворювань, цукрового діабету 2 типу, бронхіальної астми), а й підвищення доступності лікарських засобів для населення (зменшення ставки ПДВ до 2–5%, регресивна націнка тощо) [17].

У підсумку реформування медичної сфери мало за мету забезпечення становлення в країні страхової медицини, однак при цьому простежується поступове скорочення спектра безкоштовних медичних послуг або ж обмеження їх доступності для найбільш вразливих верств населення, що деякою мірою суперечить положенням Європейської соціальної хартії, ратифікованої Україною.

Таким чином, проведені в Україні реформи системи соціального страхування та певні заходи щодо удосконалення його функціонування мають свої позитивні моменти, однак породжують нові виклики і загрози для пересічного громадянина. Вони мають бути спрямовані на забезпечення результативності в частині полегшення умов життєдіяльності кожної людини в

Таблиця 2

Аналіз виконання бюджетної програми “Реалізація програми державних гарантій медичного обслуговування населення” у 2020 р., млрд грн*

Напрями використання бюджетних коштів	План	План зі змінами	Факт	Факт стосовно плану зі змінами (+/-)
1	2	3	4	5
Всього за бюджетною програмою, у т. ч.:	72,0	92,2	89,5	-2,7
Оплата медичних послуг екстреної медичної допомоги	4,7	5,9	5,9	–
Оплата медичних послуг первинної медичної допомоги	19,1	18,2	18,1	-0,1
Оплата медичних послуг вторинної (спеціалізованої), третинної (високоспеціалізованої), паліативної медичної допомоги, медичної реабілітації, медичної допомоги дітям до 16 років, медичної допомоги у зв'язку з вагітністю і пологами	44,2	46,3	45,1	-1,2
Оплата медичних послуг вторинної (спеціалізованої), медичної допомоги за програмою медичних гарантій у Полтавській області, які надають у рамках виконання пілотного проекту	0,35	0,35	0,35	–
Оплата медичних послуг, пов'язаних з наданням медичної допомоги пацієнтам з гострою респіраторною хворобою COVID-19, спричиненою коронавірусом SARS-CoV-2	–	15,1	15,1	–
Оплата медичних послуг, пов'язаних з наданням медичної допомоги пацієнтам з гострою респіраторною хворобою COVID-19, спричиненою коронавірусом SARS-CoV-2, за рахунок коштів ковідного фонду	–	5,3	3,9	-1,4
Відшкодування вартості лікарських засобів	3,1	1,0	0,9	-0,1
Оплата витрат, пов'язаних з технічним забезпеченням надання медичних послуг та виписування електронних рецептів та повідомлень засобами мобільного зв'язку	0,4	0,3	0,01	-0,29
Резерв коштів	0,5	0	0	

*Складено на основі [18].

Україні, однак простежується їх певна незгодженість та непослідовність.

Висновки. Резюмуючи зазначене вище, зауважимо, що, по-перше, соціальне страхування є фундаментальним підґрунтям системи соціального захисту населення, визначником суспільного розвитку держави й індикатором рівня її турботи про своїх громадян.

По-друге, для України збереження статусу соціальної держави є надзвичайно важливим, адже цим визначається й гарантується соціальна стабільність в суспільстві,

формується умови зростання добробуту громадян, підвищуються якість і рівень життя, нівелюються соціальні ризики [8, с. 103].

По-третє, особливо гостро соціальна роль держави має проявлятися у сучасних умовах воєнного часу, перманентного збідніння та зубожіння населення країни, поглиблення соціальної нерівності, а також глибокої демографічної кризи та старіння нації. Природно, що відбувається пересмислення змісту соціального страхування та його ролі у вирішенні та подоланні означених соціальних викликів і загроз.

По-четверте, найбільші реформи та зміни системи соціального страхування торкнулися таких його компонентів, як пенсійне та медичне страхування, а також інституційних учасників – позабюджетних державних цільових фондів. Незважаючи на значні досягнення, які принесли втілені перетворення в системі соціального страхування, її функціонування не дає бажаного результату – населення країни не отримує на належному рівні заявлені в Конституції соціальні гарантії, що, своєю чергою, породжує нові виклики соціального характеру.

По-п'яте, подальша модернізація системи соціального страхування має опиратися на такі постулати, як: соціальна справедливість; гнучкість й адаптивність системи, її здатність підлаштовуватися під умови сьогодення; забезпечення ефективного управління фінансовими ресурсами фондів соціального страхування, забезпечення їх бездефіцитності; системність проведення удосконалень та їх відповідність міжнародним стандартам і соціальним гарантіям. Вони мають забезпечувати зростання рівня фінансового благополуччя і добробуту громадян, подолання бідності і соціального розшарування суспільства, активізацію ринку праці та скорочення безробіття, розвиток страхової медицини.

По-шосте, не менш важливою детермінантою розвитку сфери соціального страхування є глибоке усвідомлення працівниками та роботодавцями необхідності вести трудову діяльність чесно і відкрито. Означена практика забезпечує нейтралізацію таких явищ, як “тіньова зайнятість” і “тіньова заробітна плата”, тоді як застраховані особи отримують необхідний для виплат страховий стаж, а бюджети фондів соціального страхування стають збалансованими. Більше того, реалії часу засвідчують необхідність переходу до недержавних форм соціального страхування – недержавного

пенсійного страхування та страхової медицини задля гарантування у майбутньому фінансового благополуччя у разі настання непередбачених подій ризикового характеру чи інших соціальних потрясінь.

Список використаних джерел

1. Булигіна А. В., Загорська Д. М. Пенсійний фонд України та вдосконалення пенсійного забезпечення. *Бізнес Інформ*. 2020. № 7. С. 160–165.
2. Дані про середній розмір пенсійної виплати. URL : <https://www.pfu.gov.ua/statystyka/dani-pro-serednij-rozmiar-pensijnoyi-vyplaty/>.
3. Задорожня Л., Маршалок Т., Студеннікова І. ЄСВ – скасувати не можна залишити. URL : <https://voxukraine.org/yesv-skasuvaty-ne-mozhna-zalyshyty/>.
4. Західна О. Р., Шеремета Л. М. Аналіз поточного стану пенсійного забезпечення в Україні. *Молодий вчений*. 2022. № 5 (105). С. 17-23.
5. Звіт про виконання бюджету Пенсійного фонду України. URL : <https://www.pfu.gov.ua/byudzhet/zvit-pro-vykonannya-byudzhetu-pensijnogo-fondu-ukrayiny/>.
6. Звіт про виконання бюджету Фонду загальнообов'язкового державного соціального страхування України на випадок безробіття на 2020 рік. *Урядовий кур'єр*. 2021. № 109. URL : https://ukurier.gov.ua/media/newspaper/adv/2021-06-08/109_6977-r.pdf.
7. Конституція України від 28 червня 1996 р. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>.
8. Кулина Г., Налукова Н. Інформатизація сфери соціального забезпечення як необхідна компонента формування цифрової економіки. *Світ фінансів*. 2020. № 1 (62). С. 95–106.
9. Марич М. Г. Соціальне страхування : навч. посіб. Чернівці : Чернівець. нац. ун-т ім. Ю. Федьковича, 2022. 176 с.
10. Нечаєва І. А. Реформа системи соціального страхування як засіб зміцнення соціально-економічної безпеки України в умовах перманентної кризи. *Державне управління: удо-*

сконалення та розвиток. 2020. № 4. URL : http://www.dy.nayka.com.ua/pdf/4_2020/60.pdf.

11. Осіпова Л. Особливості соціального забезпечення в умовах глобалізації економічного простору. Вісник Хмельницького національного університету. Економічні науки. 2020. № 1. С. 78–83.

12. Основи законодавства України про загальнообов'язкове державне соціальне страхування. Закон України № 16/98-ВР від 14.01.1998 р. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/16/98-%D0%B2%D1%80#Text>.

13. Піхоцька О. М., Хом'якова І. С. Фінансування системи охорони здоров'я в умовах її реформування. Державне управління: удосконалення та розвиток. 2021. № 12. URL : http://www.dy.nayka.com.ua/pdf/12_2021/35.pdf.

14. Попит та пропозиція на зареєстрованому ринку праці у січні-липні 2022 року. URL: https://www.dcz.gov.ua/sites/default/files/infocfiles/07_2022_popyt_i_propozyciya_na_rynku_praci.pdf.

15. Про внесення змін до Закону України “Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування” та Закону України “Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування”. Закон України № 2620-ІХ від 21 вересня 2022 р. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2620-20#top>.

16. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо удосконалення законодавства з питань діяльності закладів охорони здоров'я: Закон України від 6 квітня 2017 року № 002-VIII. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2002-19#Text>.

17. Про затвердження бюджету Фонду соціального страхування України на 2021 рік. Постанова КМУ 22 березня 2021 р. № 261. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/261-2021-%D0%BF#Text>.

18. Результати оцінки ефективності бюджетної програми 2020. URL : <https://moz.gov.ua/article/economics-and-finance/rezultati-ocinki-efektivnosti-bjuzdzhethnoi-programi-2020>.

19. Рівень безробіття в Україні. URL : <https://index.minfin.com.ua/ua/labour/unemploy/>.

20. Салькова Т. В. Етапи розвитку пенсійної системи в Україні: євроінтеграційний вектор. Держава та регіони. Державне управління. 2019. № 2 (66). С. 127–132.

21. Тулянцева В. А. Фонд соціального страхування України в загальній системі фінансування загальнообов'язкового державного соціального страхування. Актуальні проблеми держави і права. 2018. № 81. С. 151–158.

22. Ott P. O. Pension system in Germany: Three pillars of pension insurance. URL : <https://crchie.com/insurance/pension/>.

23. Social Insurance: Meaning and Features. URL : <https://www.economicdiscussion.net/social-insurance/social-insurance-meaning-and-features-poverty-economics/29305>.

References

1. Bulyhina, A. V., Zahorska, D. M. (2020). Pensiyni fond Ukrainy ta vdoskonalennia pensiino-ho zabezpechennia [The Pension Fund of Ukraine and improvement of pension provision]. *Biznes Inform – Business Inform*, 7, 160–165 [in Ukrainian].

2. Dani pro serednii rozmir pensiinoi vyplaty [Data on the average size of the pension payment]. Available at: <https://www.pfu.gov.ua/statystyka/dani-pro-serednij-rozmir-pensijnovi-vyplaty/>.

3. Zadorozhnia, L., Marshalok, T., Studennikova, I. YeSV – skasuvaty ne mozhna zalyshyty [SSK canceling cannot be left]. Available at: <https://vox-ukraine.org/yesv-skasuvaty-ne-mozhna-zalyshyty/>.

4. Zakhidna, O. R., Sheremeta, L. M. (2022). Analiz potochnoho stanu pensiinoho zabezpechennia v Ukraini [Analysis of the current state of pension provision in Ukraine]. *Molodyi vchenyi – Young Scientist*, 5 (105), 17–23 [in Ukrainian].

5. Zvit pro vykonannia biudzhetu Pensiinoho fondu Ukrainy [Report on implementation of the budget of the Pension Fund of Ukraine]. Available at: <https://www.pfu.gov.ua/byudzheth/zvit-pro-vykonannya-byudzhetu-pensijnogo-fondu-ukrayiny/>.

6. Zvit pro vykonannia biudzhetu Fondu zahalnooboviazkovoho derzhavnogo sotsialnoho strakhuvannia Ukrainy na vypadok bezrobittia na

2020 rik (2021) [Report on the annual budget of the Mandatory State Social Insurance Fund of Ukraine in case of unemployment for 2020]. Uriadovyi kurier – Government Courier, 109 (6977). Available at: https://ukurier.gov.ua/media/newspaper/adv/2021-06-08/109_6977-r.pdf.

7. Konstitutsiia Ukrainy vid 28 chervnia 1996 r. [The Constitution of Ukraine]. (1996, June, 28). Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>.

8. Kulyna, H., Nalukova, N. (2020). Informatyziatsiia sfery sotsialnoho zabezpechennia yak neobkhidna komponenta formuvannia tsyvrovy ekonomiky [Informatization of the sphere of social security as a necessary component of the formation of the digital economy]. Svit finansiv – World of Finance, 1 (62), 95–106 [in Ukrainian].

9. Marych, M. H. (2022). Sotsialne strakhuvannia [Social insurance]. Chernivtsi: Chernivets. nats. un-t im. Yu. Fedkovycha [in Ukrainian].

10. Nechaieva, I. A. (2020). Reforma systemy sotsialnoho strakhuvannia yak zasib zmitsnennia sotsialno-ekonomichnoi bezpeky Ukrainy v umovakh permanentnoi kryzy [Reform of the social insurance system as a means of strengthening the social and economic security of Ukraine in the conditions of a permanent crisis]. Derzhavne upravlinnia: udoskonalennia ta rozvytok – Public Administration: Improvement and Development, 4. Available at: http://www.dy.nayka.com.ua/pdf/4_2020/60.pdf.

11. Osipova, L. (2020). Osoblyvosti sotsialnoho zabezpechennia v umovakh hlobalizatsii ekonomichnoho prostoru [Peculiarities of social security in the conditions of globalization of the economic space]. Visnyk Khmelnytskoho natsionalnoho universytetu. Ekonomichni nauky – Bulletin of the Khmelnytskyi National University. Economic Sciences, 1, 78-83 [in Ukrainian].

12. Osnovy zakonodavstva Ukrainy pro zahalnooboviazkove derzhavne sotsialne strakhuvannia : Zakon Ukrainy № 16/98-VR vid 14.01.1998 r. [Fundamentals of the legislation of Ukraine on mandatory state social insurance. Law of Ukraine]. (1998,

January, 14). Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/16/98-%D0%B2%D1%80#Text>.

13. Pikhotska, O. M., Khomiakova, I. S. (2021). Finansuvannia systemy okhorony zdorovia v umovakh yii reformuvannia [Financing of the health care system in the conditions of its reform]. Derzhavne upravlinnia: udoskonalennia ta rozvytok – Public administration: improvement and development, 12. Available at: http://www.dy.nayka.com.ua/pdf/12_2021/35.pdf.

14. Popyt ta propozytsiia na zareiestrovanomu rynku pratsi u sichni-lypni 2022 roku [Demand and supply on the registered labor market in January-July 2022]. Available at: https://www.dcz.gov.ua/sites/default/files/infofiles/07_2022_popyt_i_propozyciya_na_rynku_praci.pdf.

15. Pro vnesennia zmin do Zakonu Ukrainy “Pro zahalnooboviazkove derzhavne sotsialne strakhuvannia” ta Zakonu Ukrainy “Pro zahalnooboviazkove derzhavne pensiine strakhuvannia”. Zakon Ukrainy № 2620-IX vid 21 veresnia 2022 r. [On Amendments to the Law of Ukraine “On Mandatory State Social Insurance” and the Law of Ukraine “On Mandatory State Pension Insurance”. Law of Ukraine]. (2022, September, 21). Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2620-20#top>.

16. Pro vnesennia zmin do deiakykh zakonodavchych aktiv Ukrainy shchodo udoskonalennia zakonodavstva z pytan diialnosti zakladiv okhorony zdorovia. Zakon Ukrainy vid 6 kvitnia 2017 roku № 002-VIII [On the introduction of changes to some legislative acts of Ukraine regarding the improvement of legislation on the activities of health care institutions: Law of Ukraine]. (2017, April, 6). Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2002-19#Text>.

17. Pro zatverdzhennia biudzhetu Fondu sotsialnoho strakhuvannia Ukrainy na 2021 rik. Postanova KMU 22 bereznia 2021 r. № 261 [On approval of the budget of the Social Insurance Fund of Ukraine for 2021. Resolution of the CMU]. (2021, March, 22). Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/261-2021-%D0%BF#Text>.

18. Rezultaty otsinky efektyvnosti biudzhetnoi prohramy 2020 [Results of the assessment of the effectiveness of the 2020 budget program]. Available at: <https://moz.gov.ua/article/economics-and-finance/rezultati-ocinki-efektivnosti-bjudzhetnoi-programi-2020>.

19. Riven bezrobittia v Ukraini [Unemployment rate in Ukraine]. Available at: <https://index.minfin.com.ua/ua/labour/unemploy/>.

20. Salkova, T. V. (2019). Etapy rozvytku pensiinoi systemy v Ukraini: yevrointehratsiinyi vektor [Stages of development of the pension system in Ukraine: European integration vector]. Derzhava ta rehiony. Derzhavne upravlinnia –State and Regions. Public Administration, 2 (66), 127–132 [in Ukrainian].

21. Tuliantseva, V. A. (2018). Fond sotsialnoho strakhuvannia Ukrainy v zahalnoi systemi finansuvannia zahalnooboviazkovooho derzhavnoho sotsialnoho strakhuvannia [The Social Insurance Fund of Ukraine in the general system of financing mandatory state social insurance]. Aktualni problemy derzhavy i prava – Current Problems of State and Law, 81, 151-158 [in Ukrainian].

22. Ott, P. O. Pension system in Germany: Three pillars of pension insurance. Available at: <https://crcie.com/insurance/pension/>.

23. Social Insurance: Meaning and Features. Available at: <https://www.economicdiscussion.net/social-insurance/social-insurance-meaning-and-features-poverty-economics/29305>.

Стаття надійшла до редакції 09.08.2022.